

Bu Proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

ÇEVRE
İKLİM VE
SAĞLIK İÇİN
İŞ BİRLİĞİ

BİLGİ NOTU:

Yeşil Mutabakat ve Sağlık Faydaları

1- Yeşil Mutabakat Nedir?

Yeşil mutabakat yaklaşımı ilk olarak 1930'lu yıllarda dönemin ABD Başkanı Roosevelt'in öncülük etmesi ile, o zamanki adıyla "Yeni Mutabakat" olarak ortaya çıkmıştır. Son yıllarda genişleyerek dünyanın farklı bölgelerinde gündeme gelmiştir. Avrupa kıtasında, Avrupa Yeşil Mutabakatı olarak geçen politika seti, temelde doğanın ve canlıların her anlamda iyi olma halini gözetten bir yaklaşımdır. Avrupa'yı 2050 yılında sera gazı emisyonlarının sıfırlandığı ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrıştırıldığı modern, kaynak açısından verimli ve rekabetçi bir ekonomiye sahip, adil ve müreffeh bir topluma dönüştürmeyi amaçlamaktadır.¹

2019 yılında Avrupa Komisyonu tarafından duyurulan Avrupa Yeşil Mutabakatı, iklim değişikliğinin etkilerine, biyoçeşitliliğin azalmasına ve orman ve okyanusların tahrip edilmesine yönelik bir çözüm niteliği taşımaktadır.¹ Aynı zamanda vatandaşların sağlık ve refahını da gözetten, herkesi kapsayan mutabakat, sektörler ve ülkeler arası işbirliğinin uygulanması ile tam olarak amacına ulaşabilir. Avrupa kıtasının tek başına karbon nötr olması her ne kadar doğaya çok büyük fayda sağlayacak olsa da, işbirliği içinde atılacak olan tüm adımların kazanımı daha geniş bir fayda sağlayacaktır.

Şekil 1. Avrupa Yeşil Mutabakatı²

Avrupa Yeşil Mutabakatının kapsayıcı ve adil bir dönüşüm ile insana yaraşır yeşil iş sahaları oluşturmasının yanı sıra, temiz ve düşük maliyetli enerji arzı ile hem modern bir endüstri oluşturulacak hem de 2050 yılında karbon nötr olma yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Bunun yanında biyoçeşitlilik üzerinde de olumlu katkıları olacak olan Avrupa Yeşil Mutabakatının ulaşım ve gıda sistemlerini de adil ve sağlıklı bir geçişe doğru yönlendirmesi hedeflenmiştir.

Sektörel ve uluslararası işbirliği, insanlar ve çevre için verimli ve uzun süreli faydalar elde etmenin anahtarıdır. Yeşil mutabakat ile doğrudan ilintili olan iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki etkileri kanıtlanmış ve bu etkiler şiddetini gün geçtikçe arttırmaktadır. Doğaya ve toplumlara daha yeşil, adil ve karbon nötr bir çözüm planı sunması ve bu sayede doğa tahribatının en aza indirgenmesi ile birlikte **Avrupa Yeşil Mutabakatının sağlık faydaları da hissedilir düzeyde artacaktır.**

2- AB Yeşil Mutabakatının Temel Bileşenleri

Doğa ve canlıların yaşamakta olduğu çok kapsamlı krize karşı çözüm olabilecek olan Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamlı bir strateji olması sebebiyle farklı unsurlar içeriyor. Bunlar;

- 2030 ve 2050 için AB'nin iklim hedefini arttırmak,
- Temiz, düşük maliyetli ve güvenli enerji sağlanması,
- Temiz ve döngüsel bir ekonomi için endüstriyi harekete geçirmek,
- İnşaat ve yenilemede enerji ve kaynak verimli bir yol,
- Sürdürülebilir ve akıllı ulaşım geçişi hızlandırma,
- “Tarladan Sofraya”: Adil, sağlıklı ve çevre dostu gıda sistemi,
- Biyoçeşitlilik ve ekosistemlerin korunması ve onarımı,
- Zehirsiz bir çevre için sıfır kirlilik hedefidir.¹

2050’de İklim Nötr Olma

Avrupa Yeşil Mutabakatının nihai hedefi, Avrupa kıtasının 2050 yılında iklim nötr olmasıdır. Bu hedefin çevre ve insan üzerinde doğrudan olumlu etkileri olması bekleniyor. Uluslararası olarak kabul gören Paris Anlaşması özelinde verilmiş olan taahhütlerin de gerçekleşmesi için belirlenen bu hedef özellikle gelecek nesiller için çok önemli. Bu hedef aynı zamanda Avrupa Birliği ekonomisinin adil ve sosyal açıdan dönüşümünü de gerektirmektedir.

Fit for 55

“Fit for 55”, Avrupa Birliğinin 2050 yılında ulaşılması beklenen karbon nötr Avrupa hedefinin önemli adımlarından bir tanesidir. Bu adıma göre, **2030 yılında net sera gazı emisyonlarının 1990 seviyesine kıyasla %55 oranında azaltılması hedeflenmiştir.** Avrupa Birliğinin bu konudaki kararlılığı çok önemli olsa da, tek başına atacağı adımlar yeterli olmayacaktır. AB üyesi olmayan, ancak kendi düzenleme ve yönetmeliklerini bu doğrultuda gerçekleştirmeyi taahhüt edecek ülkelerin de dahil olmasının iklim ve bununla bağlantılı olarak sağlık üzerinde olumlu sonuçları olacaktır.

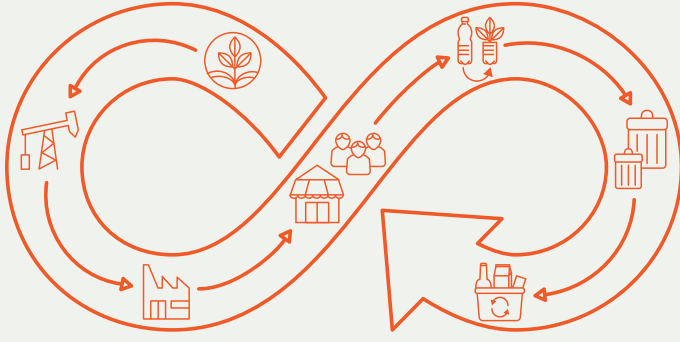
“Fit for 55” paket düzenlemesinin içinde enerji verimliliği, AB emisyon ticaret sistemi, yenilenebilir enerji, enerji vergilendirmesi, araçlar için CO₂ emisyon standartları, sosyal iklim fonu, metan emisyonlarında yapılacak düzenlemeler, arazi kullanımı ve ormancılık ve sınırda karbon vergi mekanizması gibi tanımlar bulunuyor. Görüldüğü üzere günlük yaşam pratiklerini doğrudan etkileyecek düzenlemeler içerip, atılacak kararlı adımlar ile karbonsuzlaştırma ve iklim eylemi özelinde çok faydalı sonuçlar alınabilir. Paket düzenlemesi aynı zamanda yenilenebilir enerji için de öneri içeriyor. Ayrıca, bu hedef doğrultusunda toplamın %32’sini içeren yenilenebilir enerji kaynaklarının 2030 yılı itibari ile en az %40’a çıkması amaçlanmıştır.³

Sınırdaki karbon vergi mekanizması görece yeni oluşu ve pratikteki anlamı bağlamında Türkiye için de önemli bir yere sahiptir. 2019 yılı verilerine göre; Türkiye’nin AB’ye olan ticaret hacmi yaklaşık 88 milyar dolarken, Türkiye’nin toplam ihracatı içinde AB’nin payı yaklaşık %49’dur.⁴ AB ile olan yakın ticari ilişkiler göz önüne alındığında uygulanacak bu düzenlemenin önemi daha da artmaktadır.

Düzenleme ayrıca AB üyesi olmayan üreticilerin karbon emisyonlarını azaltmaları için teşvikler içermektedir. Bu durumun Türkiye’de bulunan işletmelerin de üretim pratiklerini doğrudan etkilemesi bekleniyor. Aynı zamanda CO₂ emisyonlarının fiyatlanmadığı ya da görece daha düşük fiyatlandığı ülkelere alınacak ürünler için ek bedel oluşturulmasına önayak olacaktır. İlk etapta çimento, alüminyum, demir-çelik ve elektrik gibi yüksek karbon emisyonuna sahip sektörleri kapsayacak olan düzenleme, **Avrupa Birliğinin ticaret hacmi göz önüne alındığında küresel olarak emisyonların azalmasına katkı sağlayacaktır.** 2020 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan görüş metnine göre, düzenlemenin uygulama aşamasında özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerin adapte olabilmeleri ve rekabet güçlerini kaybetmemeleri için yeterli sürenin tanınması gerekliliğinin altı çizilmiştir.⁴

Döngüsel Ekonomi

Avrupa Birliği'nin 2050 yılında iklim nötr olma yolunda gerçekleştirmesi gereken hedeflerin başında ekonominin bütüncül bir yaklaşımla dönüştürülmesi geliyor. Döngüsel ekonomi, malzeme ve kaynakların kullanımları sonrasında ürün döngüsüne geri kazandırılması yoluyla ürünün değerinin korunduğu ve aynı zamanda atık miktarının asgari seviyede tutulduğu bir ekonomik yaklaşımın benimsenmesini gerektiriyor.⁵

Kontrolsüz ekonomik kalkınma çevresel yıkıma yol açarak iklim değişikliğini körükleyebilir ve bu da sağlıklı etkiler. Bunu adil, eşit ve kapsayıcı bir modele dönüştürmek ve aynı zamanda insanlara yeşil ve güvenli iş sahaları oluşturmak hedef doğrultusunda atılabilecek önemli bir adımdır. Bunun dışında üretim süreçlerini de kapsayan bütüncül ekonomi eylem planı altında sürdürülebilir ürünler tasarımı, üretim süreçlerinde döngüsellik, tüketicilerin güçlendirilmesi konularında 30'dan fazla eylem öngörülmüyor. Elektronik, paketleme, tekstil, inşaat ve gıda gibi sektörler önceliklidir.⁶

Zehirsiz Bir Çevre için Sıfır Kirlilik Hedefi

Sıfır kirlilik hedefi, hem insan sağlığı hem de biyoçeşitliliğin korunması özelinde yüksek öneme sahiptir. Bu hedef doğrultusunda Avrupa Birliği, insanları ve biyoçeşitliliği doğrudan olumsuz etkileyen hava, su ve toprak kirliliği ile mücadele etmek için bir strateji oluşturmuştur. Hava kirliliği ile mücadele kapsamında, Dünya Sağlık Örgütü Hava Kalitesi Rehberinde tavsiye edilen değerlere yaklaşmak öncelikli hedefdir.¹ Sıfır kirlilik hedefi aynı zamanda son kullanıcıya ulaşan ürünlerde de mikroplastik, endokrin bozucu ve kimyasallar özelinde uygulanacaktır. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde rol alan tüm tarafların işbirliği içinde, doğa ve toplum sağlığı için çalışması gerekir.⁷

2050 yılı için belirlenen "Herkes için Sağlıklı Gezegen" vizyonu sıfır kirlilik hedefi için çok önemlidir ve "hava, su ve toprak kirliliğinin canlı sağlığı ve doğal ekosistemler için zararlı kabul edilmeyen seviyelere çekilmesini" amaçlar.⁸ 2050 yılı nihai hedeflerine ulaşılma yolunda belirlenen 2030 hedefleri, hem canlılar hem de gezegenimiz için pek çok fayda sağlayacaktır. 2030 yılı hedefleri;

- Hava kalitesinin iyileştirilerek; hava kirliliği sebebiyle gerçekleşen erken ölümlerin %55 oranında azaltılmasını,
- Denizlerdeki plastik atıkların %50 ve çevreye salınan mikroplastiklerin %30 oranında azaltılması yoluyla su kalitesinin artırılmasını,
- Besleyici madde kaybı ve pestisit kullanımının %50 oranında azaltılarak toprak kalitesinin iyileştirilmesini,
- Biyolojik çeşitliliğin tehdit edildiği ekosistemlerde hava kirliliğinin %25 azaltılmasını,
- Ulaşım kaynaklı gürültü sebebiyle etkilenen insanların payının %30 azaltılmasını ve
- Atık oluşumu ve kentsel atıkların %50 oranında azaltılmasını içermektedir.⁸

Tarladan Sofraya - Tarım

Avrupa Komisyonu'nun "tarladan sofraya" (farm to fork) stratejisi Avrupa Birliği'nin 2050 yılı iklim nötr olma hedefine ulaşmasında yardımcı etmenlerden biridir. Bu stratejinin önemli hedeflerinden biri de pestisit kullanımının 2030 yılına kadar %50 oranında azaltılması ve organik tarım uygulamalarının %25 oranında artırılmasıdır. İklim nötr hedefine çok önemli katkı sağlayacak olan karbon çiftçiliği de bu strateji altında yer alıyor. Atmosferden karbonu yakalamaya ve toprakta veya biyokütlede sürdürülebilir bir şekilde depolamaya yardımcı olan uygulamaların desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu stratejinin temel hedefleri arasında;

- Düşük maliyetli, besleyici ve yeterli gıda sağlamak,
- Pestisit ve gübre kullanımını ve antimikrobiyal satışını yarıya indirmek,
- Organik tarıma ayrılan arazi miktarını artırmak ve daha sürdürülebilir gıda tüketimini ve sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek, gıda kaybını ve israfını azaltmak,
- Tedarik zincirinde gıda sahtekarlığı ile mücadele ve hayvan refahını iyileştirmek bulunuyor.⁷

Şekil 2. Tarladan Sofraya Stratejisi⁹

Adil Geçiş Mekanizması

Avrupa Birliği Adil Geçiş Mekanizması, fosil yakıtlara ve karbon yoğun endüstrilere büyük ölçüde bağımlı olan bölgelerin temiz enerjiye geçişi benimsemelerini hedeflemiştir.⁶ **Adil geçiş mekanizmasının temelinde yatan motivasyon herkesin gözetilerek "geride bırakılmamasıdır"**. 2050 yılında karbon nötr hedefine ulaşmak bazı devletler için diğerlerinden daha zorlu olacak. Çünkü bu ülkeler önemli sayıda insanın dahil olduğu fosil yakıtlara bağımlı bir ekonomiye ya da karbon yoğun endüstrilere sahiptirler. Adil geçiş mekanizması, karbon nötr olma yolunda sistemin dışında kalması muhtemel bu insanların güvenli bir geleceğe, dolayısıyla adil ve sağlıklı bir iş ve çevrede yaşamalarını garanti altına almak için geliştirilmiş olan finansal ve teknik desteği içermektedir. Adil geçiş çalışmalarına sağlık perspektifi de mutlaka dahil edilmelidir.

Biyçeşitlilik

Yaşamın bel kemiği olan biyçeşitlilik, insanlara gıda, temiz hava ve su sağlamada hayati öneme sahiptir.

Biyçeşitlilik, aynı zamanda doğanın dengesi için elzem olup, sağlığımız ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasının önlenmesi için gereklidir.¹⁰ 2030 yılına giden yolda, biyçeşitliliğin korunması için Avrupa Birliği biyçeşitlilik stratejisi hazırlanmıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı ile de örtüşen bu tarih, diğer stratejiler ile birlikte başarılması halinde hem doğa hem de insanlar üzerinde olumlu etkiler bırakacaktır. Biyçeşitlilik stratejisi başlığı altında belirlenen eylem planı aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır;

- Avrupa Birliği'nin kara ve deniz alanının en az %30'unu kapsayan korumalı alanların oluşturulması,
- Tahrip edilmiş ekosistemlerin 2030 yılına kadar bir dizi özel taahhüt ve önlem yoluyla restorasyonu,
- Avrupa Birliği fonları ve ulusal ve özel finansman yoluyla biyçeşitliliği korumak ve teşvik etmek için yılda 20 milyar Euro tahsis edilmesi.¹⁰

Yeşil Toparlanma

COVID-19 Pandemisi eski "normale" dönüşün canlılar ve gezegen sağlığı için yeterli olmadığını net biçimde göstermiştir. **Artık eski normale dönüşü göze alamayız, keza eski normal iklim değişikliğinin sonuçlarını yaşamaya devam edeceğimiz anlamına gelmektedir.**¹¹ Pandemi sonrası normale geçiş "yeşil dönüşüm" kapsamında, canlı ve gezegen sağlığını merkezine alan bir biçimde gerçekleşmelidir. Bu noktadan hareketle Avrupa Yeşil Mutabakatı ve yeşil dönüşüm kavramının örtüştüğü görülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, pandemi sonrası normale geçişin sağlıklı ve yeşil bir dönüşüm kapsamında olması için bir yol haritası belirlemiştir. Doğayı sahiplenme ve tam anlamıyla korumanın başı çektığı listede sağlık tesislerinde temel hizmetlere yatırım yapılması, hızlı ve sağlıklı bir enerji geçişi, sağlıklı ve sürdürülebilir gıda sistemlerinin teşvik edilmesi, yaşanabilir şehirlerin inşası ve son olarak kirlilik yaratan tesisleri fonlamanın durdurulması bulunmaktadır.¹²

3- Türkiye İçin Yeşil Mutabakat: Aksiyon Planı

Türkiye’de de, 2021 yılında Avrupa’da olduğu gibi Ticaret Bakanlığı öncülüğünde ve ilgili diğer bakanlıkların katılımı ile Yeşil Mutabakat Eylem Planı hazırlanmıştır. Yeşil mutabakat pek çok farklı alanda iklim değişikliğinin sebep olduğu ve olabileceği olumsuzlukları gidermek adına hazırlanmış, insan ve ekosistemi odağa alan bir yaklaşımdır. Buradan hareketle, Türkiye’nin hazırladığı bu eylem planının yalnızca ticaret ve ekonomi gibi mali konuları değil; biyoçeşitlilik, adil geçiş ve sıfır kirlilik gibi eylemleri de aynı önemle kapsamı gerekir.

Hazırlanan bu eylem planı sınırda karbon düzenlemeleri, yeşil ve döngüsel bir ekonomi, yeşil finansman, temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir akıllı ulaşım, iklim değişikliği ile mücadele, diplomasi ve Avrupa Yeşil Mutabakatı bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri başlıkları altında toplam 9 başlık, 32 hedef ve 81 eylemden oluşmaktadır. Belirlenen bu 9 başlık ve ilgili eylemler için takvim oluşturulmasına karşın Avrupa Yeşil Mutabakat’ında olduğu gibi somut hedef ve tarihler içermemektedir.⁵

Ayrıca, Avrupa Yeşil Mutabakatının temelinde yer alan sıfır kirlilik hedefi ile tam anlamıyla örtüşen bir başlık içermeyip, ne yazık ki net bir tarih ya da hedef de yoktur. Yalnızca Avrupa Birliği Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol (EKÖK) mevzuatına yönelik takvim ve eylem planı hazırlığından bahsedilmiştir.⁵

Avrupa Yeşil Mutabakatı sadece Avrupa’yı değil, kıta ile siyasi, ticari ya da finansal ilişki içinde olan tüm ülkeleri etkileyecek boyuttadır. Mutabakat aynı zamanda kapsamlı ve her kesimi gözeten bir yaklaşım olduğu için iktisadi konuların çok ötesindedir. Ancak Türkiye, Avrupa Yeşil Mutabakatı’nın daha çok ekonomik boyutlarına odaklanmış ve mutabakatın sıfır kirlilik ya da 2050 yılında karbon nötr olma gibi kararlı hedefleri ile örtüşen bir yol haritası sunmamıştır. Türkiye, AB ile paralel olarak düzenleme ve uyum aşamalarını tamamlamadığı durumda, ticari anlamda bu durumdan olumsuz etkilenecek ve giderek daha yoğun biçimde hissettiğimiz iklim değişikliğinin kaçınılmaz sonuçları ile karşı karşıya kalacaktır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ile birlikte gündemimize giren bu düzenlemeler ülkeleri çevre dostu üretim yapma ve karbon emisyonlarını sınırlama yönünde motive edici özelliğe sahiptir. Bahsedilen bu düzenlemeler Türkiye’nin en büyük ticari ortağı olan Avrupa Birliği ile ticari ilişkilerine devam edebilmesi için ilk bakışta bir risk gibi gözükse de, atılacak kararlı adımlar ile bu durum fırsata çevrilebilir. Aynı zamanda iklim eylemine de katkı sağlayacak olan bu adımlar, insanların daha adil ve müreffeh bir çevrede yaşamasına ve çalışmasına önayak olacaktır.¹³

Mutabakat kapsamındaki adımların kararlılıkla atılması ve paralel bir bakış açısının adaptasyonu hem gezegenimiz hem de canlılar için pek çok sağlık faydası sağlayacaktır. Mutabakat, iklim eylemi ile birlikte sağlık perspektifini de kapsayıp uzun vadede hastalıklardan korunma konusunda güvenli bir alan açacaktır.

4- Yeşil Mutabakat'ın Sağlık Faydaları

Sıfır Kirlilik

Sıfır Kirlilik hedefi toprak, hava ve su gibi canlı hayatında elzem olan ihtiyaçların zararlı partiküllerden arınması için çok önemli ve hayati bir fırsattır. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında oluşturulan Sıfır Kirlilik Hedefi adil ve yeşil bir dönüşüm için üretim ve tüketim süreçlerinin her bir aşamasında rol oynamalıdır. İklim değişikliğinin de başlıca nedeni ve hava kirliliğinin de başat sebeplerinden biri olan fosil yakıt kullanımına getirilecek kademeli sınırlama ve nihai çözüm ile birlikte dünya nüfusunun %99'u temiz hava solumaya başlayabilir.¹⁴

Hava kirliliği, astım ve akciğer fonksiyonlarında azalma, KOAH, akciğer kanseri ve kardiyovasküler hastalıklar gibi insan hayatını doğrudan etkileyebilecek etkilere sahiptir.¹⁵ 2021 Eylül ayında güncellenen Dünya Sağlık Örgütü Hava Kalitesi Kılavuz değerleri baz alındığı takdirde kademeli olarak düzelmeye gözlenebilir. Temiz Hava Hakkı

Platformu'nun güncel raporuna göre "kirli hava nedeniyle Türkiye'de 2021 yılında 42 bin kişi hayatını kaybetti".¹⁶ **Canlılar için güvenli aralığın kirleticilerden tamamen arınmış solunabilir hava olduğu unutulmamalı ve nihai hedef olarak sıfır kirlilik politikası hayata geçirilmelidir.**

Hava kirliliği gibi toprak ve su kirliliği de aynı düzeyde öneme sahiptir. Endüstriyel atık ve pestisit kullanımı ile kirlenen toprak ve su kirliliği canlı hayatına direk etki edebilecek düzeydedir. Pestisitler kanser, Parkinson ve Alzheimer gibi hastalıklara sebep olmakla birlikte sinir, endokrin ve üreme sistemi üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. **Pestisitlerden zehirlenme, küresel bir halk sağlığı sorunudur ve her yıl dünya çapında yaklaşık 300.000 ölüme neden olur.**¹⁷

Fosil Yakıtlardan Çıkış ve Karbonsuzlaştırmanın Sağlık Faydaları

Fosil yakıtlara bağlı olan ekonomimiz hem canlı sağlığını hem de yaşadığımız çevreyi olumsuz etkiliyor. Bu bağımlılığın sonlanması ile birlikte varılacak noktada daha temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşam mümkündür. Sağlık ve Çevre Birliği'nin 2022 yılı raporuna göre "Türkiye 2030 yılına kadar kömürden çıkmayı tercih ederse, 102.601 erken ölüm önlenir".¹⁸

Fosil yakıt kullanımı iklim değişikliğini de tetiklediği için kirlilik dışında farklı problemlerin de ana kaynağıdır. Örneğin son yıllarda yaşadığımız sert sıcak dalgaları iklim değişikliğinin görülen bir sonucudur ve insan sağlığı üzerinde ağır etkilere neden olabilir. Sıcak dalgalarının klasik sağlık etkileri deri döküntüleri, sıcak yorgunluğu, sıcak krampları, sıcak senkopu, sıcak bitkinliği ve sıcak çarpmasıdır. Bunların yanı sıra kalp-dolaşım sistemi, sinir sistemi ve solunum sistemi üzerinde etkilere sahip olup ölüme sonuçlanabilecek durumlar ortaya çıkabilir.¹⁹

Özellikle son yıllarda şiddetli biçimde hissedilen sıcak dalgalarının bir diğer etkisi de orman yangınlarıdır. Son yıllarda Türkiye'de hektarlarca ormanlık alan bu sebeple yok oldu. **Özellikle uzun süreli bölgesel kuraklıklar ile birleşen sıcak hava dalgalarının, orman yangınlarının sıklığı ve şiddeti ile net bir bağlantısı vardır.** Daha yüksek sıcaklıklar, orman yangınlarının daha sık, daha geniş alanlı ve şiddetli olmasına yol açabiliyor. Orman yangınları içinde yaşayan canlıları doğrudan etkilemesinin dışında sebep olduğu hava kirliliği sebebiyle etrafta yaşayan diğer canlıları da etkiliyor. Avrupa Yeşil Mutabakatının gerekleri dikkate alındığında hem iklim eylemine fayda sağlanacak hem de canlılar için çok sayıda sağlık kazanımı olacaktır.

5- Sağlık Uzmanlarının Rolü

1. Sağlık sektörünün dahil edilmesi

Avrupa Yeşil Mutabakatı hava, toprak ve su kirliliği, biyoçeşitlilik, adil geçiş mekanizması, iklim-nötr olma ve dögüsel ekonomi gibi önemli başlıklara değiniyor. Sağlık uzmanları, bu başlıklar özelinde sağlık perspektifinin de önemini belirtmeli ve dışarıda bırakılmaması için katkı sağlamalıdır.

2. Sağlıklı bir gezegenin faydaları

Canlıların sağlığı için sağlıklı bir gezegende yaşamının elzem olduğu unutulmamalı ve **hastalıkların önlenmesi için temiz bir çevre ve küresel ısınma etkilerinin sınırlandırılmasının önemi vurgulanmalıdır.**

3. Sıfır kirliliğin sağlık için önemi

Toprak, hava ve suda bulunan kimyasallar canlıların sağlığını ilk elden etkiliyor. Sağlık uzmanları sıfır kirlilik kavramı kapsamında konunun savunuculuğunu yaparak karar alıcılara taleplerini iletmelidir.

4. Fosil yakıt kullanım ve yatırımlarının sonlanması

Avrupa Yeşil Mutabakatı Avrupa ve birlik dışı ülkeler için bir fırsat niteliğindedir. **Fosil yakıtlara yönelik yatırımların ve fosil yakıt kullanımının tam anlamıyla sonlanmasının halk sağlığı açısından çok önemli kazanımları olacaktır.** Sağlık uzmanları bu bağlamda kamuoyu oluşturmak için katkı sunmalıdır.

5. Adil geçiş ve sağlık perspektifi

Adil geçiş mekanizması uygulanırken kirlilik sebebiyle oluşan sağlık yükü göz önünde bulundurulmalıdır. Sağlık uzmanları adil geçiş mekanizması hayata geçtiğinde sağlık perspektifini de içermesi için çalışmalar gerçekleştirmelidir.²⁰

6. İklim değişikliği ve sağlık ilişkisi

İklim değişikliğinin çevre ve sağlık üzerindeki etkisi konusunda çok sayıda bilimsel kaynak mevcut. Sağlık uzmanları bu kanıtları ve Dünya Sağlık Örgütü'nün çalışmalarını her platformda dile getirmelidir.

6- Karar Alıcılara Yönelik Talepler

1. Mutabakat kapsamında net hedef ve tarih belirlenmesi

Avrupa Yeşil Mutabakatı canlıların ve gezegenin sağlığını birlikte gözetilen bir yaklaşım olmakla birlikte, birliğin dışında kalan üye ülkelere gerekli vizyon ve yönlendirmeyi yapabilecek kapasitededir. Ticaret Bakanlığı öncülüğünde hazırlanan eylem planı Avrupa Yeşil Mutabakatı ile uyum için önemli bir adımdır. Ancak, eylem planı kapsamında belirlenen hedefler somutlaştırılmalı ve net tarihler belirlenmelidir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için bürokrasinin her bir seviyesinin işbirliği içinde çalışması gerekir.

2. Sağlık uzmanlarının dahil olması

Sağlık uzmanları, sağlığın korunmasını öncelik haline getirmek için karar alma mekanizmalarının her bir seviyesine dahil edilmelidir.

3. Fosil yakıt teşviklerinin sonlandırılması

İklim değişikliğinin etkilerini ağırlaştıran fosil yakıt kullanımına ve yeni santraller için sağlanan teşviklere son verilmelidir. Paris Anlaşması'nın küresel ısınmayı 1.5 derece ile sınırlandırma hedefi yol gösterici ilkedir ve **şimdiden 2030 yılına kadar önemli emisyon kesintileri planlanabilir.**

4. Zehirsiz tarım uygulamalarının teşvik edilmesi

Tarladan sofraya stratejisi kapsamında tarım ve çiftçiler desteklenebilir. Canlılar için son derece zararlı olan pestisit kullanımı, sağlığın korunması için kayda değer biçimde azaltılmalı, çiftçilere gerekli eğitim ve maddi destek sağlanmalıdır.

5. “Adil geçiş” sürecinin titizlikle uygulanması

Adil geçiş mekanizması hedefi kapsamında toplumun tüm tarafları gözetilmeli ve geçiş süresince kimsenin arkada bırakılmaması ilkesi izlenmelidir. Geçiş sürecinden etkilenecek insanlar için sağlıklı ve temiz bir gelecek temin edilmesi gerekiyor.

6. Sıfır kirlilik hedefi için eyleme geçilmesi

Sıfır kirlilik kapsamında nihai hedef olan 2050 yılı geç bir tarihtir. Bu yüzden önümüzdeki yıllarda acil eyleme geçilip; toprak, hava ve su ile birlikte hayatımızda yer alan eşyaların da zararlı kimyasallardan arındırılmış biçimde sıfır kirlilik vizyonu ile üretilmesi gerekir.

7. Mutabakatın tüm bileşenlerinin aynı kararlılıkla uygulanması

Mutabakata uyum sürecinde iktisadi kaygıların dışında adil geçiş ve sıfır kirlilik kavramları için de eşdeğer çaba gösterilmelidir. Biyoçeşitlilik, sürdürülebilirlik için kimyasallar stratejisi, temiz, güvenli ve düşük maliyetli enerji gibi noktalar göz ardı edilmemelidir.²¹

Kaynakça

1. Avrupa Komisyonu. (2019). The European Green Deal (B. Abiral ve diğerleri, Çev.) Brüksel. Orijinal metin için: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=ET> Türkçe tam metin için: <https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2021/06/yesilavrupamutabakati.pdf>
2. Delegation of the European Union to ASEAN. Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023. <https://euinasean.eu/eu-green-deal/>
3. Avrupa Konseyi. Fit for 55. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>
4. T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020, 6 Nisan). Views of the Government of Turkey on the Carbon Border Adjustment Mechanism Within the Framework of the Inception Impact Assessment. Erişim Tarihi: 7 Mart 2023, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/sinirda-karbon-duzenleme-mekanizmasi>
5. T.C. Ticaret Bakanlığı. Yeşil Mutabakat Eylem Planı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2023, <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>
6. Avrupa Konseyi. Avrupa Yeşil Mutabakatı. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/>
7. Avrupa Konseyi. Tarladan Sofraya. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/from-farm-to-fork/>
8. Avrupa Komisyonu. (2021, 12 Mayıs). EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'. Erişim Tarihi: 7 Mart 2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0400&qid=1623311742827>
9. Avrupa Komisyonu. Tarladan Sofraya Stratejisi. Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023. https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
10. Avrupa Konseyi. Biodiversity: how the EU protects nature. Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/biodiversity/>
11. European Greens. Green Deal & Green Recovery. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://europeangreens.eu/climate-action/green-deal-and-green-recovery/>
12. Dünya Sağlık Örgütü. (2020, 26 Mayıs). WHO Manifesto for a healthy recovery from COVID-19. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/who-manifesto-for-a-healthy-recovery-from-covid-19>
13. Yeldan, E. ve diğerleri. (2020). Ekonomik Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi. İstanbul: TÜSİAD.
14. WHO. Air Pollution. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, https://www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_1
15. EEA. (2022, 5 Ekim). Air pollution: how it affects our health. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://www.eea.europa.eu/themes/air/health-impacts-of-air-pollution>
16. Temiz Hava Hakkı Platformu. (2023, 23 Mart). Kara Rapor 2022: Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri. Erişim Tarihi: 23 Mart 2023. https://www.temizhavahakki.org/wp-content/uploads/2023/03/KaraRapor_v6.pdf
17. Sabarwal, A., Kumar, K., & Singh, R. P. (2018, 1 Eylül). Hazardous effects of chemical pesticides on human health—Cancer and other associated disorders. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30199797/>
18. Gacal, F. (2022). Kronik Kömürü İyileştirmek: 2030 kömürden çıkışın Türkiye için sağlık faydaları. Erişim Tarihi: 20 Mart 2023. https://www.env-health.org/wp-content/uploads/2022/12/HEAL_CuringChronicCoal_Turkey_Report_TUR_final.pdf
19. Koppe, Christina ve diğerleri. (2004). Heat-waves: risks and responses. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/107552>
20. Matkovic, Vlatka. (2020, December). Just transition for health protection: Why disease prevention and zero pollution need to be at the heart of energy investments. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://www.env-health.org/wp-content/uploads/2020/12/HEAL-Just-transition.pdf>
21. Avrupa Konseyi. European Green Deal. Erişim Tarihi: 6 Ocak 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/#initiatives>

Proje Hakkında

HEAL-Sağlık ve Çevre Birliği, HASUDER (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği) ve Kocaeli Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Türkiye’de çevre sağlığı alanında çalışan tüm aktörleri buluşturmayı amaçlayan Çevre, İklim ve Sağlık için İşbirliği Projesini (ÇİSİP) 2020 Nisan ayında başlattı. AB’nin mali desteği ile Türkiye’deki sağlık uzmanlarının çevre ve iklim politikaları alanında desteklenmesi hedefleniyor.

2023 Temmuz ayına kadar sürmesi planlanan projede;

- Tüm sağlık uzmanlarının katılımına açık, çevre ve iklim değişikliği üzerine çalışan ve işbirliğine dayanan bir platformun kurulması,
- Halk sağlığının korunması temelli bir yaklaşımla iklim değişikliği ve çevre alanında çevrimiçi eğitimler, tıp öğrencilerine yönelik gezici eğitim seminerleri ve yüz yüze kurslar düzenlenmesi,
- Türkiye’nin sağlık uzmanlarıyla, Avrupa’daki meslek örgütleri, sivil toplum ve düşünce kurumları arasında diyalog kurulması,
- Çevre, iklim değişikliği ve sağlık konularında sağlık uzmanlarına yönelik içerik, bilgi notu ve eğitim materyali üretilmesi hedefleniyor.

Bu Proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sorumluluk Reddi

Bu bilgi notunun üretilmesine verdikleri finansal destekten ötürü HEAL Avrupa Birliği’ne teşekkür eder. Bu içerik tamamıyla yazarların sorumluluğu altında olup Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. HEAL AB Şeffaflık Kayıt Numarası: 00723343929-96.

Bu bilgi notu Çevre, İklim ve Sağlık için İşbirliği Projesi’nin (ÇİSİP) bir parçasıdır. Proje, HEAL-Sağlık ve Çevre Birliği, HASUDER (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği) ve Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Departmanı tarafından Nisan 2020 – Haziran 2023 arasında yürütülecektir.

Yayımlanma Tarihi

Mayıs 2023

Yazarlar

Berkay Hacımusta (HEAL)

Sorumlu Editör

Genon K. Jensen (HEAL)

Katkıda Bulunanlar

Anne Stauffer (HEAL), Funda Gacal (HEAL), Prof. Dr. Çiğdem Çağlayan (Kocaeli Üniversitesi), Dr. Öğretim Üyesi Melike Yavuz (HASUDER), Şebnem Yavuz (HASUDER)

